

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ НА ДОНБАСІ

Анотація. У статті розкрито сутність поняття «політичний менеджмент» та розглянуто види і форми політичного менеджменту, що можуть використовуватися в управлінні політичним процесом. Розглянуто волонтерську діяльність, що пов'язана з забезпеченням функціонування антитерористичної операції на Донбасі, та її особливості через призму політичного менеджменту. Волонтери АТО є суб'єктами політики, тому їх діяльність можна аналізувати в категоріях політичного менеджменту.

Наведено функції волонтерського руху, шляхи досягнення поставлених цілей та подолання перешкод. Виділено типи волонтерів, як суб'єктів політичного процесу. Відображено роль волонтерства у громадянському суспільстві та засоби створення його політичного капіталу. Визначено роль волонтерського руху АТО в сучасній Україні, що має велике значення для вирішення питань забезпечення потреб армії, переселенців, жителів території АТО.

Ключові слова: політичний менеджмент, волонтерська діяльність, антитерористична операція, громадянське суспільство.

Summary. The article reveals the essence of the concept of "political management" and considered the types and forms of political management that can be used in managing the political process.

Considered voluntary activities related to ensuring the functioning of the antiterrorist operation in the Donbass, and its features through the prism of political management. Volunteers ATO subjects of politics, so their activities can

* Студентка II курсу магістратури, спеціальності міжнародна інформація Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

be analyzed in terms of political management.

In the article the features of volunteerism and ways of achieving goals and overcoming obstacles. Highlighted types of volunteers as subjects of the political process. Displaying role of volunteering in civil society and its means of creating political capital. The role of volunteerism ATO in modern Ukraine, which is important for addressing the needs of the army, settlers, residents of the territory of the ATO.

Keywords: *political management, voluntary activities, antiterrorist operation, civil society.*

Аннотация. *В статье раскрыта сущность понятия «политический менеджмент» и рассмотрены виды и формы политического менеджмента, которые могут использоваться в управлении политическим процессом. Рассмотрена волонтерская деятельность, связанная с обеспечением функционирования антитеррористической операции на Донбассе, и ее особенности через призму политического менеджмента. Волонтеры АТО являются субъектами политики, поэтому их деятельность можно анализировать в категориях политического менеджмента.*

Приведены функции волонтерского движения, пути достижения поставленных целей и преодоления препятствий. Выделены типы волонтеров, как субъектов политического процесса. Отражено роль волонтерства в гражданском обществе и средства создания его политического капитала. Определена роль волонтерского движения АТО в современной Украине, что имеет большое значение для решения вопросов обеспечения нужд армии, переселенцев, проживающих на территории АТО.

Ключевые слова: *политический менеджмент, волонтерская деятельность, антитеррористическая операция, гражданское общество.*

Постановка проблеми. *Демократичні трансформації є на сьогодні чітко окресленою тенденцією політичного розвитку України. Демократизація масової свідомості, перетворення політичних партій і громадських об'єднань в самостійні суб'єкти політики, розширення повноважень органів місцевого*

самоврядування, підвищення масштабів використання потенціалу недержавних інститутів в досягненні суспільно-значимих цілей зумовлюють необхідність пошуку та впровадження нових методів, принципів, засобів і форм управління політичними процесами. За таких обставин постає на порядок денний питання пошуку оптимальної форми політичного управління, яка б в найбільшій мірі відповідала новим реаліям суспільно-політичного життя.

Інструментом підвищення ефективності політичного управління в умовах демократичних перетворень є політичний менеджмент. Політичний менеджмент може застосовуватися у будь-якій сфері політичної діяльності, включаючи сферу громадянського суспільства. Політичний менеджмент волонтерства, що займається проблемами управління всередині волонтерських організацій, визначається як внутрішній менеджмент. Проблематикою взаємодії волонтерства з іншими структурами громадянського суспільства та державою займається зовнішній менеджмент волонтерства.

Стандартні функції управління (планування, організація, мотивація, контроль) у відношенні до волонтерської діяльності мають специфічний прояв. Для багатьох волонтерських організацій відсутні сталі формальні ієрархічні зв'язки. Структура значної кількості волонтерських організацій нечітка, розмита, не має формалізованих та стабільних засад. Волонтерство, що пов'язане з забезпеченням функціонування АТО, має особливості. За змістом ця діяльність має соціальний характер, а за суттю – політичний, адже ця діяльність тісно пов'язана з проблемами такої політичної дії, як війна.

Метою дослідження є особливості політичного менеджменту волонтерства в умовах антитерористичної операції на Донбасі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику політичного менеджменту в Україні розглядали в своїх працях Ю. Шайгородський, І. Кресіна, С. Кисельов, В. Якушик, В. Полторак, А. Романенко, Ф. Рудич, С. Василенко, В. Горбатенко, М. Кармазіна, О. Картунов, М. Шульга, О. Зубчик

та ін [7].

Сучасний стан та особливості статусу волонтерського руху досліджували М. Бостанджогло, Р. Колосова, М. Фурлан, К. Хаджи-Міцева, Г. Чейнен, О. Щекова, Д. Эберлі та інші. В узагальненні вітчизняного досвіду волонтерства можна виокремити прац О. Главник, О. Карпенко, Г. Крапівіної, Т. Лях, І. Пінчук, О. Безпалько, Н. Заверіко, І. Зверєва, Н. Зімовець, та ін. Стосовно волонтерства АТО, політичний менеджмент має свої специфічні ознаки, які потребують узагальнення та теоретичного визначення.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні поняття «політичний менеджмент» набуло значного поширення як у сфері громадсько-політичної діяльності, так і в науковій сфері. Але зміст його не набрав необхідної чіткості. Ця обставина зумовлює потребу в уточненні змісту поняття «політичний менеджмент», з'ясування сутності явища, що позначається цим терміном та особливостей його вияву в політичній практиці.

Проблема політичного менеджменту знаходиться в центрі уваги багатьох науковців. Основу досліджень сучасного політичного управління заклали праці Г. Алмонда, Д. Белла, М. Вебера, А. Гідденса, Р. Дарендорфа та інших. Принципово важливою подією для розвитку теорії і практики політичного управління стало використання досягнень класичного менеджменту, сформованого в роботах Ф. Тейлора, А.Файоля, Г. Емерсона, Л. Урвіка, Е. Мейо, П. Дракера, Г. Саймона, А. Етціоні, Л. Берталанфі [1].

В сучасній західній політологічній літературі політичний менеджмент розглядається у контексті способу ефективного управління демократичним суспільством. Так, американський політолог Г. Вільсон зазначає, що політичний менеджмент є спробою поєднати представницькі та демократичні процеси з ефективним управлінням в інтересах суспільства [2].

Парадигма політичного менеджменту активно використовується і вітчизняними науковцями. В своїх роботах вони застосовують різні дефініції значення терміну «політичний менеджмент». Відсутність загальновизнаного значення терміну «політичний менеджмент», на нашу думку, пов'язано із

необґрунтованим змішуванням деякими авторами двох методів формування поняття – дескриптивного і конструктивного, які в своїй сутності відображають різні сторони його реального змісту. Так, в початковому посібнику «Політичний менеджмент» за редакцією А. Зінов'єва, С. Морозова, О. Морозової стверджується: «політичний менеджмент, або політичне управління постають перед нами як важливий інституціональний механізм трансляції політичних традицій, накопичення і реалізації реального політичного досвіду, розвитку політичних інновацій в межах реалізації політичних інтересів різних соціальних інститутів, груп і окремих індивідів» [3]. Це судження, з одного боку, розкриває співвідношення між двома об'єктами – політичним менеджментом і політичним управлінням, що характеризує його як дескриптивне. З іншого боку, воно описує властивості самого об'єкту – політичного менеджменту, що є ознакою конструктивного підходу.

Необхідною умовою формування дескриптивного визначення терміну є перерахування властивостей конкретного об'єкта, які виділяють його із більш широкого класу понять. Найбільш вдало з цієї позиції визначає термін «політичний менеджмент» Г. Пушкарьова. Вона тлумачить його як особливий вид політичного управління, управлінські відносини, в яких суб'єкт не може спиратися на право легітимного насилля і на свої статусні ресурси для досягнення політичних цілей [4].

Конструктивне визначення терміну передбачає безпосередній опис об'єкта як явища, саме з'ясування об'єктивної форми його існування та структури. В такому аспекті дають визначення політичному менеджменту українські політологи М. Шульга і О. Зубчик. На їх думку, політичний менеджмент – це система управління політичними процесами, основою якої є аналіз тенденцій політичного розвитку з метою передбачення його наслідків та вироблення рекомендацій для політичного керівництва й забезпечення їх реалізації в політичній практиці [5].

Очевидно, відсутність загальновизнаного значення терміну

«політичний менеджмент» пов'язана також із його полісемічністю, що дає змогу застосовувати його в різних значеннях. На нашу думку, найбільш точне розуміння політичного менеджменту в аспекті практики – це діяльність суб'єктів політики щодо спонукання до бажаної поведінки реальних і потенційних об'єктів політичного управління.

Як практична діяльність політичний менеджмент розв'язує ряд завдань, а саме: формулювання та ранжування важливих довгострокових цілей, які відповідають вимогам політики та інтересам політичного суб'єкта; оцінювання та критичний розгляд шляхів досягнення цілей, враховуючи зовнішні та внутрішні умови (чинники) середовища, в якому перебуває політичний суб'єкт; вибір, прийняття, реалізація та контроль політичних рішень в умовах існуючої системи та з адаптацією до змін.

Політичний менеджмент як система управління політичними процесами охоплює: маркетинговий аналіз кон'юнктури політичного ринку й формування відповідного іміджу «політичного товару», організації, лідера, кандидата, політичної платформи; політичне забезпечення бізнесу; вивчення політичних і соціокультурних факторів, що впливають на ділову активність; зв'язок із громадськістю та професійне політичне лобіювання та інше.

У сучасному політичному процесі значення політичного менеджменту постійно зростає. Це спричинює його більшу професіоналізацію та диференціювання. Натепер існують такі види політичного менеджменту, як іміджмейкінг, політичний брендінг, виборчі (електоральні) технології, технології політичних союзів, менеджмент політичних конфліктів, політичне лобіювання, виборчі (електоральні) технології, технології політичних союзів, менеджмент політичних конфліктів, політичне лобіювання [1, с. 21].

Види політичного менеджменту можуть різнитися за цілями, які ставить перед собою суб'єкт. Стосовно волонтерів ми використовуємо визначення політичний, а не просто менеджмент, адже волонтери є частиною такого компонента політичної системи як громадянське суспільство [6].

Діяльність волонтерських організацій для забезпечення потреб АТО є

політичною за суттю, оскільки вони є проявом громадсько-політичної активності мас, що пов'язана з війною. Волонтери АТО є суб'єктами політики, тому їх діяльність можна аналізувати в категоріях політичного менеджменту.

Волонтерська діяльність має соціальні, політичні та моральні аспекти. Вважаємо, що волонтер – це той політичний суб'єкт, який виконує свою справу безкоштовно та добровільно на засадах громадянського гуманізму і визначає свою діяльність як громадянський обов'язок та моральне покликання.

Волонтерство є проявом самоорганізації громадянського суспільства. Особливо це стосується волонтерства на підтримку АТО. Активність волонтерів АТО була обумовлена усвідомленням того факту, що держава не в змозі забезпечити потреби АТО. Війна сприймається українським народом не як суто державна справа, а як справа, що стосується всього суспільства. Тому з початком війни розгорнувся масовий волонтерський рух спрямований на допомогу військам та жертвам АТО. Спочатку волонтерська діяльність була неорганізованою та стихійною, згодом виникли численні волонтерські організації, що надали волонтерській діяльності більш організований характер. Політичний менеджмент волонтерства АТО має враховувати певні характерні риси волонтерства, спрямованого на потреби війни. Волонтери конструюють політичний простір, масштаби якого залежать від масштабу їх діяльності в забезпеченні АТО речами та послугами [7, с. 128].

Завдяки волонтерству вже набагато складніше представляти народ як юрбу, мовчазну пасивну більшість. Саме завдяки волонтерству населення конституює себе як народ, що має власну гідність, самоповагу і сам визначає своє завдання побудови сучасної демократичної держави європейського зразка. Суспільство ніби делегує волонтерам виконання функції допомоги від громади. Завдяки високій довірі активістам громадянського суспільства функції еліти переміщуються вниз до громадських активістів, волонтерів, які визначають мету та політичні орієнтири, формують вимоги до політиків та

закликають маси до активності. Влада харизми, а не влада державних посад має велике значення у політичному просторі, пов'язаному з АТО. Можна стверджувати, що волонтери АТО є елітою громадянського суспільства.

У діяльності волонтерів не можна покладатися лише на самоорганізацію. Є нагальна потреба більш усвідомлено застосовувати в організації їх діяльності методи політичного менеджменту [5]. Можна виділити наступні функції політичного менеджменту волонтерства:

- аналітична, що забезпечує волонтерів фаховими рекомендаціями щодо методів ефективної діяльності, аналізує співвідношення можливостей організації та запитів з боку АТО;

- розробка політичних технологій по проведенню волонтерських акцій, відносно мобілізації волонтерів, взаємозв'язків з владними структурами, технічного виконання деяких специфічних функцій, наприклад обмін полоненими тощо;

- узагальнення досвіду волонтерської діяльності для підвищення ефективності роботи нових волонтерських організацій, забезпечення теоретичного обґрунтування політичної місії волонтерства, його місця в політичній системі суспільства;

- ідеологічне обґрунтування ролі волонтерів як еліти громадянського суспільства [7, с. 129].

У методологічному плані доцільно вести мову про волонтерство як діяльність, тоді волонтери постають як суб'єкти – індивідуальні або групові з усією атрибутикою в передумовах та спричиненні діяльності – мотивах, цінностях, інструментальній диспозиції тощо.

Підвищену актуальність у розгляді волонтерства слід вбачати в особливостях суб'єктів цієї діяльності, їх функціональних навантажень та мотивації. Стосовно структури діяльності волонтерів можемо зазначити, що вона відповідає певним сферам суспільства. Зазвичай оптимальним є виділення чотирирівневих системних побудов, а саме: всезагальний, загальний, окремий, одиничний.

Отже, можна виокремити наступні рівні діяльності:

- всезагальний – реалізацію волонтерства на загальнодержавному рівні;
- загальний – на рівні громадських організацій;
- окремий – на рівні ситуативних об'єднань громадян в рамках або поза межами певних структур;
- одиничний – на рівні індивідуальних дій з власної ініціативи, що можуть бути епізодичними чи з певною регулярністю.

Такий спосіб структурування волонтерської діяльності за системними рівнями не тільки впорядковує наукові уявлення про волонтерство, а й робить наочними завдання в плані тих задач, котрі пов'язані з управлінням цією діяльністю з боку відповідних структур.

Найвагоміший суб'єкт управління процесами волонтерства розташовується на рівні державного управління, то він має скласти уявлення і про решту рівнів – знати, які процеси можуть там складатися в принципі та що там відбувається насправді.

У певному ракурсі зазначене управлінське завдання розпадається на два складники:

- розбудова системи зворотного зв'язку, для чого стає надзвичайно актуальним отримувати фактичну інформацію вельми оперативно;
- використання учасників волонтерського руху в широкому розумінні, тобто індивідуальних та групових суб'єктів на усіх зазначених рівнях. Ці складники розведено тут як відокремлені, але в реальному процесі вони утворюють нерозривну єдність, тобто у системі зворотного зв'язку також працюють люди, котрі виконують задачу інформування так званих центральних керівних чи координаційних органів [7, с. 130].

Більше того, серед суб'єктів волонтерської діяльності трапляються і такі, що мають здібності до ефективної праці в інформаційно-аналітичному напрямку. Таким чином, вони немов би пов'язують обидва завдання у сфері управління волонтерською діяльністю.

Важлива риса волонтерської діяльності АТО – це її адресний характер.

Технологія надання посередницьких послуг наступна: воїни АТО дзвонять представнику волонтерської організації (зазвичай це воїни певної визначеної місцевості, регіону, міста або селища, які мають зв'язок з представниками громади цієї місцевості); волонтери замовляють необхідне обладнання, збирають потрібні речі і везуть їх самотужки адресату в зоні АТО. Регіональний характер допомоги дуже поширений у сучасній ситуації. Місцева ідентичність має велике значення для отримання допомоги, але це не абсолютно. Волонтери підкреслюють, якщо є зайві речі або обладнання вони надають їх і «не своїм».

Менеджмент волонтерства вирішує декілька завдань: формування організації та її керівного складу, формування інформаційної складової волонтерських організацій, технології та механізмів прийняття рішень щодо діяльності волонтерів.

Інформаційна складова включає збирання, обробку та передачу інформації. В умовах інформаційної війни робота волонтерів з інформацією має бути наступальною, оперативною, доступною та доказовою. Є волонтерські організації, що цілеспрямовано займаються інформаційним забезпеченням АТО. Інформаційна складова несе в собі не тільки дані про дії волонтерів, а й забезпечує комунікацію волонтерів з об'єктами допомоги. Ця складова також має інтеграційну та консолідує роль, оскільки завдяки інформації, що подана емоційно, з відеорядом та фактами, волонтери заохочують інших людей до волонтерської діяльності, об'єднують у команду, координують діяльність різних волонтерських організацій.

Щодо засобів прийняття рішень у волонтерській організації, то вони ґрунтуються на специфіці волонтерства, як спілки людей, що вільно, за покликанням та на добровільній основі виконують свою справу. Тому якість формальних методів прийняття рішень не передбачається. Тут більш доречні колегіальні засоби, які передбачають обговорення рішень командою, або вибір рішення із низки, що пропонуються експертами та досвідченими волонтерами.

Висновки. Відсутність загальновизнаного значення терміну «політичний менеджмент» пов'язана з його полісемічністю, що дає змогу застосовувати його в різних значеннях. Найбільш точне розуміння політичного менеджменту в аспекті практики – це діяльність суб'єктів політики щодо спонукання до бажаної поведінки реальних і потенційних об'єктів політичного управління. Як практична діяльність політичний менеджмент розв'язує ряд завдань, а саме: формулювання та ранжування важливих довгострокових цілей, які відповідають вимогам політики та інтересам політичного суб'єкта; оцінювання та критичний розгляд шляхів досягнення цілей, враховуючи зовнішні та внутрішні умови (чинники) середовища, в якому перебуває політичний суб'єкт; вибір, прийняття, реалізація та контроль політичних рішень в умовах існуючої системи та з адаптацією до змін. Політичний менеджмент як система управління політичними процесами охоплює: маркетинговий аналіз кон'юнктури політичного ринку й формування відповідного іміджу «політичного товару», організації, лідера, кандидата, політичної платформи; політичне забезпечення бізнесу; вивчення політичних і соціокультурних факторів, що впливають на ділову активність; зв'язок із громадськістю та професійне політичне лобіювання.

Політичний менеджмент волонтерської діяльності – це не тільки система управління цією сферою громадянського суспільства, але і напрям наукової діяльності, що аналізує специфіку волонтерського руху, особливості кадрового потенціалу волонтерства, ефективність методів керування волонтерським рухом та його окремими організаціями, а також розробляє рекомендації для керівництва та активу у сфері волонтерства. Організація діяльності волонтерів АТО потребує врахування засобів політичного менеджменту. В управлінні волонтерського руху АТО слід враховувати його особливості. А саме: волонтери АТО фактично є частиною тилкових підрозділів армії, одночасно вони є самостійними, вільними членами громадянського суспільства, які діють згідно з принципами громадянського

гуманізму. В їх діяльності є елементи анархізму, авантюризму, стихійності. Але їх самовідданість, відвага, порядність викликає довіру з боку суспільства, що створює значний політичний капітал волонтерства. Цей капітал може бути конвертований у владу і задіяний на наступних виборах до місцевих органів влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербак В.М. Політичний менеджмент: наукове поняття та політична практика / В.М. Щербак // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. - 2015. - № 2. - С. 18-24.
2. Wilson H.T. Political Management. Redefining the Public Sphere / H.T. Wilson. – Berlin, New York, 1985. – 316 p.
3. Зиновьев А.П. Политический менеджмент : учеб. пособ. / А.П. Зиновьев, С.А. Морозов, Е. В. Морозова / под ред. А. П. Зиновьева и др. – М. : ИНФРА, 2009. – 236 с.
4. Пушкарева Г.В. Политический менеджмент: учеб. пособ. / Г.В. Пушкарева. – М. : Дело, 2011. – 340 с.
5. Шульга М.А. Політичний менеджмент : навч. посіб. / М.А. Шульга, О.А. Зубчик. – Київ : Академвидав, 2013. – 160 с.
6. Беззуб'як М.Й. Національно-державний пріоритет і громадянське суспільство / М.Й. Беззуб'як // Гілея: Наук. вісник: зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 66. – С. 580-584.
7. Жужа Л.О. Політичний менеджмент волонтерства АТО / Л.О. Жужа // Грані. - 2015. - № 6. - С. 127-133.

REFERENCES

1. VM Shcherbakov Political management: scientific concepts and political practice / VM Shcherbakov // Bulletin of Dnipropetrovsk University. Series: Philosophy. Sociology. Politology. - 2015. - № 2. - P. 18-24.

2. Wilson H.T. Political Management. Redefining the Public Sphere / H.T. Wilson. - Berlin, New York, 1985. - 316 p.
3. Zynovev AP Polytycheskyy Management: Textbook. posob. / AP Zynovev, SA Morozov, EV Morozov / ed. AP Zynoveva et al. - Moscow: INFRA, 2009. - 236 p.
4. G. Pushkarev Polytycheskyy Management: Textbook. posob. / GV Pushkarev. - Moscow: Delo, 2011. - 340 p.
5. Shulga MA Political Management: Training. guidances. / MA Shulga, OA Clove. - Kyiv: Akademvydav, 2013. - 160 p.
6. Bezzub'yak MI National and state priority and civil society / MI Bezzub'yak // Gilea: Science. Bulletin: Coll. Science. Labor / Nat. ped. University of them. MP Drahomanov Ukrainian Academy of Sciences. - K .: Izd NEA them. MPDragomanov, 2012. - Vol. 66. - P. 580-584.
7. Zsuzsa LA Political management of volunteering ATO / LA Zsuzsa // faces. - 2015. - № 6. - P. 127-133.